

Lidia Pasich

Jak rozwijać postawy kreatywne uczniów?

Tekst: **Lidia Pasich**

Nauczycielka konsultantka w Świętokrzyskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach, edukatorka. Inicjatorka działań związanych ze wspieraniem i rozwijaniem uzdolnień w woj. świętokrzyskim. Autorka programu pracy z uczniem zdolnym *Taki jak Mozart* oraz koncepcji certyfikatu dla szkół *Szkoła Pięknych Umysłów*, programów dla nauczycieli przygotowujących do pracy z uczniem uzdolnionym humanistycznie *Polonistyczna Dolina*; koordynatorka Wojewódzkiego Tygodnia Kultury Języka w województwie świętokrzyskim. Współautorka podręczników do kształcenia literackiego do szkoły podstawowej oraz artykułów z dziedziny zdolności, oceniania kształtującego i języka polskiego.

Konsultacja merytoryczna:

Anna Płusa

Redakcja i korekta:

Anna Wawryszuk

Projekt okładki:

Barbara Jechalska

Redakcja techniczna i skład:

Anna Wawryszuk

Warszawa 2018

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji

Creative Commons – Uznanie Autorstwa – Użycie Niekommercyjne (CC-BY-NC)

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

tel. 22 345 37 00

www.ore.edu.pl

Spis treści

Wstęp	4
Potrzeba szkoły: rozwijanie postaw kreatywnych uczniów i wybór programu	
<i>Taki jak Mozart</i>	4
Prezentacja programu i dyskusja nad celem wspomagania – kształtowaniem postaw kreatywnych uczniów	5
Idea i struktura programu	5
Transfer wiedzy i umiejętności – praca z uczniami	6
Wybór – decyzja.....	6
Dlaczego moduł nosi nazwę Odys?	6
Zestaw zadań do wdrożenia	7
Przykład konstrukcji zadania	8
Kierunek pracy z uczniami.....	9
Sposób wdrażania	10
Przykłady realizacji zadań. Cytaty ze sprawozdań nauczycieli	10
Podsumowanie działań – refleksja	13
Ewaluacja wspomagania – wyniki ankiet. Zmiana w postawach uczniów i nauczycieli.....	13

Wstęp

Proces kompleksowego wspomagania został zrealizowany w Niepublicznej Szkole Podstawowej w Brusie w województwie świętokrzyskim. Szkoła została powołana z inicjatywy rodziców w 2005 r. w miejsce zlikwidowanej placówki publicznej. Rodzice utworzyli Stowarzyszenie Rozwoju Wsi, które pełni wobec szkoły rolę organu prowadzącego.

Celem procesu było kształtowanie postaw kreatywnych uczniów poprzez wyposażenie nauczycieli w wiedzę i umiejętności z zakresu psychopedagogiki twórczości z naciskiem na strategię twórczego myślenia. Inspiracją do podjęcia wspomagania był program „Taki jak Mozart” ukierunkowany na rozwój potencjału uczniów. Metaforyczne nazwy modułów programu: **Zeus**, **Odys**, **Ikar** i **Dedal** stanowią kwintesencję ludzkich kompetencji:

- Zeus symbolizuje silną osobowość przywódczą,
- Odys – postawę i myślenie twórcze,
- Ikar – potęgę podejmowania życiowego ryzyka i realizację własnych planów,
- Dedal – zrównoważony sposób postępowania i podejmowania decyzji.

Tytułowa postać Mozarta to metafora geniusza obdarzonego talentem muzycznym, ale także osobowości pełnej sprzeczności, która przeszła trudną drogę, aby osiągnąć sukces na miarę swojego talentu.

W procesie tym pełniłam rolę trenera, moderatora, mentora lub refleksyjnego przyjaciela w zależności od charakteru i typu działań procesowych oraz potrzeb nauczycieli. Działaniami objęto wszystkich 41 uczniów szkoły i opiekujących się nimi dziewięciu nauczycieli. Proces zakończył się sukcesem, o czym świadczą wyniki ewaluacji przeprowadzonej wśród uczniów i nauczycieli. W szkole stworzono przestrzeń do budowania **klimatu sprzyjającego kreatywności**.

Potrzeba szkoły: rozwijanie postaw kreatywnych uczniów i wybór programu *Taki jak Mozart*

Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Brusie zgłosiła się do mnie jako nauczyciela konsultanta o zainicjowanie wspomagania w zakresie kształtowania postaw kreatywnych uczniów. Szkoła poszukiwała innowacyjnych rozwiązań, które uczyniłyby ją w środowisku lokalnym bardziej atrakcyjną pod względem strategii, metod i technik nauczania, a zarazem bardziej efektywną w zakresie wyników osiągniętych przez uczniów. Nauczyciele wraz z dyrekcją wybrali jako formę wspomagania realizację mojego programu „Taki jak Mozart”, oferowanego na stronie Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach. Program ten spełnia wymagania zgodne z ideą kompleksowego wspomagania szkół i placówek opisanych w Rozporządzeniu MEN z dnia 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (DzU z 2016 r., poz. 1591).

Prezentacja programu i dyskusja nad celem wspomagania – kształtowaniem postaw kreatywnych uczniów

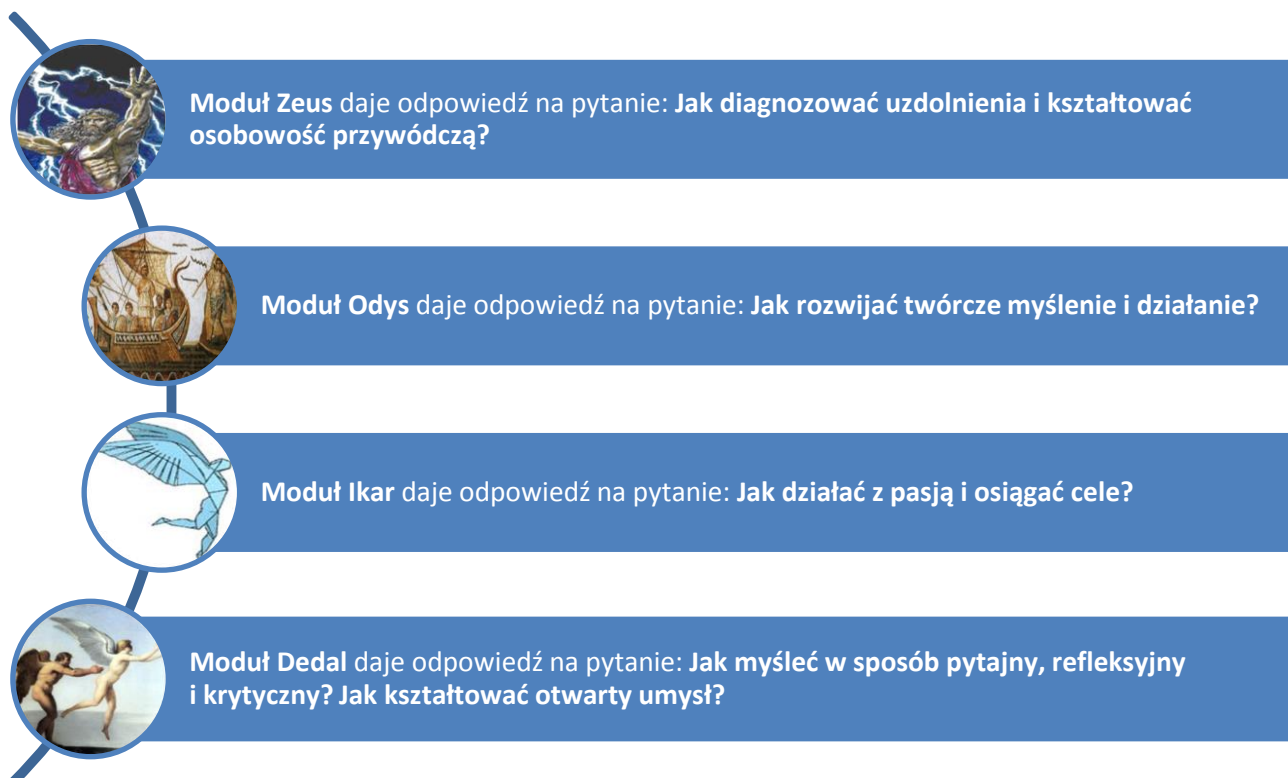
Dyrektorka szkoły zaprosiła mnie na spotkanie z radą pedagogiczną, która była zainteresowana realizacją programu, a szczególnie jego efektami. Po zaprezentowaniu idei programu, procedury wdrażania oraz monitorowania wszyscy nauczyciele wyrazili zgodę na wdrożenie go pod moim kierunkiem.

W czasie indywidualnej rozmowy z dyrektorką zostały zaprezentowane warunki wspomagania, które oferuje Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli.

Ustalenia, jakie zostały podjęte, wyglądały następująco:

- **I część wspomagania:** 16 godzin szkoleń dla nauczycieli w ramach programu „Taki jak Mozart” (po 4 godziny na każdy moduł – Zeus, Odys, Ikar i Dedal);
- **II część wspomagania:** realizacja przez nauczycieli zadań w pracy z uczniami jako transfer wiedzy i umiejętności zdobytej w czasie szkoleń w ramach Certyfikatu Szkoły Pięknych Umysłów SPU (7–8 miesięcy),
- **III część wspomagania:** podsumowanie i ewaluacja działań „Piękne umysły spotykają się”.

Idea i struktura programu

Transfer wiedzy i umiejętności – praca z uczniami

Wybór – decyzja

Po przeprowadzeniu szkoleń z każdego modułu nauczyciele podjęli decyzję o realizacji modułu **Odys**, który zawiera zadania ukierunkowane na rozwój zdolności myślenia twórczego uczniów. Te zdolności to: płynność, giętkość i oryginalność myślenia, otwartość na nowe i nieznane oraz wrażliwość na problemy. Wizualna egzemplifikacja oddaje aspekty myślenia twórczego oraz kierunek pracy z uczniem ¹.

Dlaczego moduł nosi nazwę Odys?

Stosowane przez Odysa – mitologiczną ikonę kultury – fortele i niekonwencjonalne rozwiązania w różnych sytuacjach życiowych stanowią przykład myślenia wychodzącego poza schemat. Ponadto Odys uosabia cechy osobowości twórczej; zaskakuje pomysłami, odznacza się silną determinacją w działaniu, wykorzystuje całą swoją energię witalną na radzenie sobie z trudnościami w trakcie dążenia do celu. Jego postawa umożliwia zobrazowanie twórczego myślenia w sytuacjach codziennych, społecznych.

Efektem kilkumiesięcznych działań realizowanych w ramach tego modułu powinna być postawa ucznia wyrażona w stwierdzeniach o charakterze samooceny:

¹ Trójpierścieniowy schemat stanowi odzwierciedlenie Trójpierścieniowego Modelu Zdolności Josepha Renzulliego, natomiast pojęcia odwołują się do twórczych operacji intelektualnych opisanych przez Joya P. Guilforda w publikacji *Natura inteligencji człowieka* (1967).

- Mam bogatą wyobraźnię.
- Często wymyślam coś oryginalnego.
- Poszukuję różnych rozwiązań.
- Mam swoje pasje i zainteresowania.

Zestaw zadań do wdrożenia

- 1) Zastosowanie narzędzia, np. wskaźnika Eby zachowań znamionujących uzdolnienie lub innego narzędzia dobrane zgodnie z celem modułu.
Cel: diagnoza i świadomość predyspozycji „na wejściu”.
- 2) Odwołanie się do stanu uniesienia – niezwykle fascynującego uczucia.
Cel: odwołanie się do sytuacji z życia, która wprowadza nas w stan *flow* (całkowitego zatracenia się w pasji poznawczej).
- 3) Wprowadzenie technik zapamiętywania – mnemotechnik.
Cel: poznanie różnych strategii zapamiętywania złożonych treści.
- 4) Mapy mentalne źródłem wiedzy i myślenia promienistego.
Cel: uruchomienie potencjału całego mózgu.
- 5) Kreatywne rozwiązywanie problemów.
Cel: przećwiczenie strategii radzenia sobie w różnych sytuacjach, niepoddawanie się w poszukiwaniu rozwiązań.
- 6) Skąd wiemy, że wytwór jest twórczy?
Cel: poznanie i zastosowanie kryteriów twórczego wytworu według koncepcji Edwarda Nęcki.
- 7) Gra edukacyjna „Tabu” w praktyce.
Cel: rozróżnienie i zastosowanie w praktyce szkolnej myślenia konwergencyjnego i dywergencyjnego².
- 8) Po czym poznać, że ktoś charakteryzuje się postawą twórczą?
Cel: studium przypadku wybitnej postaci.
- 9) Skąd wiemy, że proces jest twórczy? Intuicja semantyczna (znaczeniowa).
Cel: poznanie i wdrożenie cech procesu twórczego według koncepcji Edwarda Nęcki z wykorzystaniem myślenia twórczego opartego na bisocjacji³.
- 10) SCAMPER, czyli twórczy sposób zadawania pytań.
Cel: rozwijanie nawyku tworzenia i zadawania pytań.
- 11) Myślenie pytajne i gwiazda pytań.
Cel: pobudzanie uczniów do rozwijania naturalnej ciekawości poznawczej przez swobodę w zadawaniu różnych pytań.

² Myślenie konwergencyjne to operacje umysłowe wykonywane w sytuacjach problemowych, które mają w zasadzie jedno rozwiązanie, jedną poprawną odpowiedź. Myślenie dywergencyjne to operacje intelektualne rozwiązywania problemów o wielu rozwiązaniach. Polegają one na wytwarzaniu możliwie różnorodnych rozwiązań tego samego problemu.

³ Bisocjacja to wg Artura Koestlera dostrzeżenie związku łączącego dwie odmienne i odległe od siebie dziedziny wiedzy i doświadczeń, a następnie wydobywanie na jaw ukrytych podobieństw, np. rower wodny – rower + łódka; opera – teatr + koncert muzyczny.

12) Czerpiemy inspiracje od niezwykłych ludzi.

Cel: analiza studiów przypadku ludzi, którzy nas mogą zainspirować do rozwoju.

Przykład konstrukcji zadania

Tytuł zadania: Uniesienie – niezwykle fascynujące uczucie

Dawka informacji na temat uniesienia – dla nauczyciela

To uczucie nazwał tak psycholog Csikszentmihalyi (1993). Stanowi ono wyraz przeżywania skondensowanej motywacji wewnętrznej. Pojęcie to sformułował po serii wywiadów, za pomocą których badał, co mówią ludzie o swoich doznaniach, gdy pochłaniają ich ulubione czynności. Spodziewał się, że większość przypadków uczucia uniesienia dotyczy momentów odprężenia związanych z rozrywką i odpoczynkiem. Tymczasem okazało się, że uczucie uniesienia pojawia się zwykle, gdy jesteśmy pochłonięci trudnym i ambitnym zadaniem, kiedy wspinamy się na szczyty fizycznych i intelektualnych możliwości.

Uniesienie odczuwamy, gdy:

- Działanie ma wyraźny cel i gwarantuje natychmiastową informację zwrotną o skuteczności działania ze względu na cel.
- Istnieje wiele sposobności, by działanie miało charakter rozstrzygający i by człowiek uważał, że ma właśnie możliwość ich pomyślnego rozstrzygnięcia. Inaczej mówiąc, gdy nasze umiejętności są dobrze dostosowane do zadania.
- Działanie i świadomość nakładają się: doświadczamy skupienia umysłu na jednym obiekcie.
- Koncentracja na wykonywanym zadaniu: zmartwienia i troski zostają chwilowo zawieszone.
- Mamy poczucie panowania nad sytuacją.
- Zatracamy samoświadomość, wychodzimy poza „ego”, doznajemy poczucia rozkwitania i stawania się częścią jakiejś większej całości.
- Zmienia nam się wycucie czasu: zdaje się biec szybciej.
- Doznania i działanie stają się wartościowe same przez się.

Jakich uczuć doznajemy, gdy chcemy osiągnąć cel?

		Odczuwany poziom posiadanych kompetencji	
		Niski	Wysoki
Odczuwany poziom trudności zadania	Niski	Apatia	Znudzenie
	Wysoki	Lęk	Uniesienie

Co czuł Mozart, gdy odczuwał uniesienie?

Wszystko to rozpala mą duszę i pod warunkiem, że nikt mi nie przeszkodzi, utwór, nad którym pracuję, nagle wyłania się z głębi mojej duszy, i bez względu na objętość prawie że w skończonej formie. Mam i widzę go więc przed sobą jak piękną statuetkę lub obraz. I choć zbudowany jest z poszczególnych części, słyszę cały utwór jednocześnie. Jest to fantastyczne uczucie. Cała praca, całe „komponowanie” odbywa się w lekkim, ożywionym i miłym śnie. Najbardziej ekscytującym i niezapomnianym momentem w tym doświadczeniu jest to, że słyszę cały utwór naraz.

Kierunek pracy z uczniami

- 1) Zapytaj uczniów, kiedy czuli się świetnie, wykonując jakieś **zadanie lub pracę**. Postaw im pytania i niech spróbują na nie odpowiedzieć w grupach.

- Gdzie i kiedy coś takiego się zdarzyło?
- Jak się wtedy czułeś/czułaś?
- Czy pracowałeś/pracowałaś samodzielnie, czy w grupie?
- Jaka atmosfera panowała w zespole?
- Jaką pełniłeś/pełniłaś w nim rolę?
- Co sprawiało, że czułeś/czułaś zadowolenie?
- Jak inni odbierali cię w takim momencie?
- Co o sobie myślałeś/myślałaś?

Poproś, aby chętne osoby podzieliły się swoimi refleksjami. Gdy ochotnik będzie zdawał relację ze swoich przemyśleń, niech inni bacznie obserwują jego język ciała – postawę, gesty, mimikę, wyraz twarzy, ruchy itp., po to, by później scharakteryzować człowieka, który wykonuje coś z pasją.

- 2) Poproś uczniów, aby narysowali osobę, która jest zadowolona i szczęśliwa. Niech nadadzą jej imię lub jakiś pseudonim i zawieszą te „wizerunki” w klasie, aby rozjaśniały im klimat na lekcjach.
 - 3) Następnie powiedz, że bardzo byś chciał/chciała, aby i oni czuli się na lekcjach wspólnie i bezpiecznie. Przybliż pojęcie uniesienia.
- Poproś uczniów o przygotowanie **zestawu zagadnień, tematów, pojęć**, które są dla nich szczególnie interesujące. Oczywiście najlepiej byłoby, gdyby dotyczyły przedmiotu, którego uczysz. Zrób to dowolną metodą lub techniką (np. wykorzystaj burzę mózgów, „ścianę niezwykłości” – czyli kolorowe miejsce w klasie, gdzie zagadnienia zostałyby zapisane, mapę mentalną itp.).
 - Następnie zaplanuj z uczniami czas i sposób na „zaistnienie” tych problemów na lekcji. Ustal harmonogram i formę prezentacji oraz pozwól im na realizację własnego pomysłu.

- 4) Zacytuj wypowiedzi uczniów na temat wprowadzenia na lekcjach **zagadnień, tematów, pojęć**, które były dla nich ciekawe. Napisz, co było łatwe, a co było trudne.

Sposób wdrażania

Nauczyciele co miesiąc otrzymywali po dwa zadania do zastosowania w pracy z uczniami. Następnie przesyłali sprawozdania z ich realizacji według schematu:

- temat lekcji,
- cel i sposób wykorzystania zaproponowanej strategii dydaktycznej,
- efekty pracy z uczniami,
- przykłady różnorodnych informacji zwrotnych od uczniów,
- własne refleksje dotyczące wdrażanej strategii (co mi się podobało, z czym miałam/miałem trudności, co mnie zaskoczyło itp.).

Konstrukcja sprawozdania umożliwiała określenie skuteczności działania oraz wyrażenie refleksji pedagogicznej. Realizacja zadań była przewidziana na dziesięć miesięcy, w rzeczywistości trwała osiem, ponieważ nauczyciele częściej realizowali zadania dotyczące myślenia twórczego.

Przykłady realizacji zadań. Cytaty ze sprawozdań nauczycieli

Zadanie: Mapy mentalne źródłem wiedzy i myślenia promienistego

Nauczycielka klasy I: „Aby ułatwić dzieciom zrozumienie lektury, posłużyłam się jedną z bardzo przejrzystych metod, czyli mapą mentalną. Omawiana była wówczas legenda *O smoku wawelskim*. Dzieci lepiej kojarzyły fakty, potrafiły je przyswoić i utrwalić. Poprawiło to ich zapamiętywanie, a także kojarzenie, co miało odzwierciedlenie podczas sprawdzania ich wiedzy”.

Nauczycielka klasy II: „Prezentując za pomocą mapy mentalnej lektury *Leń, Jak Wojtek został strażakiem* oraz tematów związanych ze zdrowiem i zdrowym odżywianiem, zastąpiłam teorię techniką graficzną, która okazała się bardzo ciekawa, oryginalna i atrakcyjna dla uczniów. Pobudziła ich pamięć oraz wielokierunkowość myślenia. Informacje zapisane tą metodą stały się bardziej zrozumiałe, łatwiejsze do przyswojenia i przypomnienia przez uczniów. Wszystkie te czynniki poprawiły wyniki w nauce i chęć przyswajania nowego materiału”.

Nauczycielka klasy III: „Metoda ta została wykorzystana podczas realizacji projektu »Od grosika do złotówki« dla uzupełnienia wiadomości związanych z terminami bankowymi. Uczniowie doskonale i szybko usystematyzowali poznaną wiedzę, samodzielnie wyciągali wnioski. Ich aktywność na zajęciach pokazała ogromne zainteresowanie projektem o tematyce finansowej. Powrót do tych zagadnień po jakimś czasie pozwolił stwierdzić wysoki poziom zrozumienia pojęć z zakresu finansów.

Mapa mentalna doskonale sprawdziła się podczas analizy lektur *Kubuś Puchatek* i *Dzieci z Bullerbyn*. Dzięki takiemu zobrazowaniu informacji uczniowie szybciej zapamiętywali wydarzenia i postacie z lektury, poszerzali zasób słownictwa, wykazywali się większą samodzielnością i zdolnością myślenia twórczego”.

Zadanie: Myślenie pytajne i gwiazda pytań

Nauczycielka I: „Metoda niezwykle rozwijająca myślenie i własną twórczość dzieci. Dzięki niej uczniowie poszerzają swoje słownictwo, ćwiczą pamięć i koncentrację na zadaniu. Uczą się wzajemnego słuchania i zgodnej współpracy. Metoda ta doskonale systematyzuje i utrwalą zdobyte wiadomości. Gwiazda pytań przypadła uczniom do gustu i często stosowałam ją na zajęciach, np. o tematyce przyrodniczej: Do czego człowiekowi potrzebna jest woda?, Sport to zdrowie, Wodny świat, Czas spędzony podczas wakacji, Jesień. Uczniowie chętnie pracowali w grupach, ćwiczyli twórcze myślenie, bardzo angażowali się w zajęcia i próbowali zgodnie ze sobą współpracować”.

Nauczycielka II: „Gwiazdę pytań również można zastosować przy omawianiu lektury, np. *Brzydkie kaczątko*. Za pomocą tej metody przybliżyłam uczniom walory i wartości ważne dla człowieka. Analizując gwiazdę pytań tematykę Świąt Wielkanocnych oraz Dnia Matki i Ojca, przedstawiłam znaczenie tradycji tych wydarzeń w życiu każdego z nas. Uczniowie wykazali się twórczym myśleniem, większym zaangażowaniem w zajęcia i uczyli się wzajemnej współpracy. Praca w zespole wywołała zadowolenie i chęć przyswajania nowych wiadomości”.

Nauczycielka III: „Metoda ta zastosowana do wyjaśnienia zjawisk przyrodniczych, np. krążenia wody w przyrodzie, zanieczyszczenia środowiska, umożliwiła w bardzo przystępny sposób przedstawienie tych zagadnień. Uczniowie samodzielnie zadawali pytania i szukali na nie odpowiedzi, a tym samym rozwijali myślenie, zdolność koncentracji i uwagi. Doskonale odnajdywali się w pracy w grupach i słuchali swoich propozycji pytań i odpowiedzi. Metoda gwiazdy pytań systematyzowała także wiedzę z zakresu finansów podczas realizacji projektu »Od grosika do złotychki«. Uczniowie nauczyli się racjonalnego gospodarowania pieniędzmi i innymi dobrami materialnymi. Dzięki zastosowaniu tej metody uczniowie usystematyzowali zdobyte wiadomości, a przy tym świetnie się bawili”.

Zadanie: Po czym poznać, że ktoś charakteryzuje się postawą twórczą? Twórczość jako postawa i studium przypadku

Nauczycielka I: „Metoda bardzo ciekawa, gdyż przygotowuje do swoistego postrzegania świata, zachęca do stawiania pytań, zastanowienia się nad danym zagadnieniem. Wybrałam twórczą postać Józefa Wybickiego – autora hymnu narodowego *Mazurek Dąbrowskiego*. Układając mapę mentalną, uczniowie zwracali szczególną uwagę na te cechy jego postawy twórczej, które chcieliby rozwijać u siebie. Wspólnie przeanalizowane poglądy i działania twórcy hymnu przyczyniły się do poszerzenia informacji oraz zdobywania nowych. Cała klasa doszła do wniosku, że jest on jedną z wybitniejszych osobowości w dziejach Polski, godną naśladowania”.

Nauczycielka II: „Uczniowie wraz z nauczycielem omawiali tematykę związaną z obchodami Dnia Niepodległości. Zapoznali się z postacią Józefa Piłsudskiego. Samodzielnie prezentowali jego zasługi i udział w odzyskaniu niepodległości przez Polskę. Następnie, wykorzystując ilustracje wodza-patrioty, opisywali jego cechy charakteru oraz osiągnięcia. Samodzielnie porządkowali informacje i uzupełniali wzajemnie swoje wypowiedzi. Zadanie to uczyło współdziałania między członkami zespołu, zachęcało do samorozwoju, osiągania celów w życiu oraz dążenia do postawy idealnej. Zaangażowanie uczniów świadczyło o ich zainteresowaniu tematem, sprzyjało jego zrozumieniu i usystematyzowaniu wiedzy”.

Zadanie: SCAMPER, czyli twórczy sposób zadawania pytań.

Nauczycielka: „Uczniowie przynieśli na zajęcia ilustracje swoich ulubionych bohaterów bajek i filmów dla dzieci. Najpierw je omawiali, następnie wyjaśniali, dlaczego wybrali te postacie. Każdy zastanawiał się, **co by było , gdyby...** (tu padały różne propozycje, np. zmiany miejsca wystąpienia bohatera, cechy wyglądu tej postaci, okoliczności, w jakich się znalazła). Uczniowie niezwykle twórczo kończyli te myśli. Następnie swoje propozycje umieszczali na klasowej planszy. Dzięki tej metodzie zajęcia były niezwykle ciekawe i zabawne”.

Zadanie: Skąd wiemy, że proces jest twórczy? Intuicja semantyczna (znaczeniowa)

Nauczycielka I: „Zadanie bardzo ciekawe i pobudzające wyobraźnię. Rozwija samodzielność i kreatywność uczniów. To nauka poprzez świetną zabawę. Łańcuszek kolejnych skojarzeń pobudza do tworzenia nowych wynalazków. Wyzwała to w uczestnikach wielkie emocje i angażuje w zajęcia. Wykorzystując metodę intuicji semantycznej, próbowałam działać na wyobraźnię dzieci przez łączenie różnego rodzaju zwierząt, tworząc zwierzaki dziwaki. Uczniowie w różnorodny sposób, często dla nich śmieszny, łączyli ze sobą zwierzęta i wymyślali dla nich nowe nazwy. Dzięki tej metodzie ćwiczyli giętkość oraz płynność myślenia. Metodę tę wykorzystałam również do tworzenia skojarzeń związanych z pogodą: uczniowie przez łączenie słów tworzyli nowe wyrazy. Uważam, że bardzo im się ta metoda podobała. Chętnie uczestniczyli w zajęciach, pracowali w grupach, myśleli twórczo”.

Nauczycielka II: „Uczniowie, podczas realizacji tematu o różnych środkach transportu z wykorzystaniem tej metody, wykazali się niezwykle kreatywnością i swobodą wypowiedzi. Z przyniesionych ilustracji pojazdów (lądowych, powietrznych, wodnych) uczniowie tworzyli własne wynalazki i próbowali je nazywać. Swoje propozycje przedstawiali zespołowi klasowemu. Pojawiły się takie nazwy jak: autotir, dźwigocholot, strażowalec, motorochód. Tak powstała klasowa mapa wynalazków”.

Podsumowanie działań – refleksja

Podsumowanie wspomagania odbyło się pod hasłem „Piękne umysły spotykają się”. Wszyscy uczniowie wraz z nauczycielami i panią dyrektor spotkali się ze mną w sali gimnastycznej. Dzieci weszły w role prowadzących i samodzielnie, odwołując się do wytworów swoich działań zawieszonych na ścianach (tematyczne mapy mentalne, gwiazdy pytań, fotografie, ilustracje, plansze), prezentowały sposób realizacji zadań oraz dokonywały samooceny, zaznaczając, w jakim sposób rozwijały swoją kreatywność, czyli jak pracowały, aby stać się Odysem.

Nauczyciele podkreślali wartość podejmowanych działań: „Stosowane przez nas twórcze metody rozwinęły u uczniów pomysłowość, twórcze myślenie i odwagę. Wspólnie z uczniami chętnie poszukiwałyśmy nowych pomysłów i podejmowałyśmy nowe wyzwania prowadzące do poszerzania wiedzy. Wspólna praca dała nam dużo zadowolenia, satysfakcji, dumy i motywacji do dalszej pracy. Ponadto uczniowie stopniowo stawali się Odysami – twierdzili, że są co najmniej tak pomysłowi jak on, coraz bardziej ciekawi, samodzielni i odważni”.

[Prezentacja z realizacji poszczególnych działań](#) została umieszczona na stronie Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli.

Ewaluacja wspomagania – wyniki ankiet. Zmiana w postawach uczniów i nauczycieli

Wśród uczestników wspomagania zostały przeprowadzone ankiety opracowane na potrzeby programu. Pytania badały wpływ realizowanych działań na wzrost poziomu postaw kreatywnych u uczniów. Oto podsumowanie wyników.

I część kwestionariusza:

- Na stwierdzenie: „Mam bogatą wyobraźnię”, w skali od 1 do 6: 35 uczniów zaznaczyło 6, a 6 uczniów – 5.
W klasach IV–VI uczniowie podkreślili, że mają bogatą wyobraźnię, ponieważ tworzyli: plakaty dotyczące np. szlachty, programów telewizyjnych, wykorzystania oceanów, gwiazdę pytań. Jeden uczeń odpowiedział, że potrafi rozwiązać trudne problemy.
- Na stwierdzenie: „Często wymyślam coś oryginalnego”, w skali od 1 do 6: 25 uczniów zaznaczyło 6, 14 uczniów – 5, a 2 uczniów – 4.
W klasach IV–VI uczniowie pisali, że wymyślili: plakat np. o Magellanie, dinozaura z siana.
- Na stwierdzenie: „Poszukuję różnych rozwiązań”, w skali od 1 do 6: 10 uczniów zaznaczyło 6, 16 uczniów – 5, a 12 uczniów – 4, 3 uczniów zaznaczyło 3.
W klasach IV–VI uczniowie pisali, że poradzili sobie dzięki wierszykom z ortografią, częściami mowy, z zadaniami matematycznymi, pytaniami dotyczącymi przyrody.

- Na stwierdzenie: „Mam swoje pasje i zainteresowania”, w skali od 1 do 6: 32 uczniów zaznaczyło 6, 5 uczniów – 5, a 4 uczniów – 4.

W klasach IV–VI uczniowie pisali, że interesuje ich: sport, wycieczki (podróże), historia, przyroda. Jeden uczeń napisał, że interesują go ciekawostki naukowe.

II część kwestionariusza:

- Na pytanie: „Jak bardzo byłeś zaangażowany w trakcie zajęć?”, w skali od 1 do 6: 19 uczniów zaznaczyło 6, 13 uczniów – 5, a 9 uczniów – 2.
- Na pytanie: „W jaki sposób oceniasz swoją samodzielność?”, w skali od 1 do 6: 21 uczniów zaznaczyło 6; 18 uczniów – 5, 2 uczniów – 4.
- Na pytanie: „W jakiej sytuacji czułeś się najlepiej?”, w skali od 1 do 6 – wyniki przedstawiono w tabeli poniżej.

Skala:	1	2	3	4	5	6
pracowałem w grupie				4	7	30
pracowałem pojedynczo	3		4	8	8	18
pracowałem w określonej roli			1	8	12	21
wykonywałem coś bardzo dla mnie ważnego				5	16	20
próbowałem zrozumieć zagadnienie, które nie było dla mnie proste			3	12	20	6

- Na pytanie: „W jaki sposób oceniasz swoją samodzielność w trakcie zajęć?”, w skali od 1 do 6: 18 uczniów zaznaczyło 6, 18 uczniów – 5, a 5 uczniów – 4.
- Na pytanie: „Gdy pracuję w grupie, umiem...?”, w skali od 1 do 6 – wyniki przedstawiono w tabeli poniżej.

	Tak	Nie
wyrazić swoje zdanie	40	1
słuchać innych	40	1
osiągnąć z grupą porozumienie	41	
dać z siebie wszystko	39	2
brać odpowiedzialność za grupę	39	2

- Na pytanie: „Którą cechę z symbolicznej postaci Odysa osiągnąłeś najlepiej, a którą najgłębiej?”, uczniowie odpowiadali, że Odys był: twórczy, pomysłowy, odważny.
- Pytanie: „Co ci się najbardziej podobało w postaci Odysa? Czy udało ci się osiągnąć to samo?”

Odpowiedź: „Udało mi się rozwijać moją twórczość, wyobraźnię, pokonywałem trudności, uparcie dążyłem do celu”.

- Pytanie: „Jakie swoje marzenie chciałbyś zrealizować?”

Odpowiedź: „Chciałbym zostać: słynnym artystą, napisać książkę, polecieć w kosmos, zostać piłkarzem...”.

- Pytanie: „Czy już wiesz, jak to zrobisz?”

Odpowiedź: „Będę uczęszczał na zajęcia z malarstwa, systematycznie uczył się języka polskiego, ćwiczył...”.

Wszyscy uczniowie zgodnie stwierdzili, że udało im się wykształcić wszystkie „cechy”.

O prezentację swoich doświadczeń zostali również poproszeni nauczyciele. Oni także zaznaczali odpowiedzi na 6-stopniowej skali:

I część kwestionariusza:

Na pytanie: „Czy po zakończeniu wspomagania możesz powiedzieć:

- mam bogatą wyobraźnię?”
7 osób zaznaczyło 5; 2 osoby zaznaczyły 4;
- często wymyślam coś oryginalnego?”
6 osób zaznaczyło 5; 3 osoby zaznaczyły 4;
- poszukuję różnych rozwiązań?”
8 osób zaznaczyło 5; 1 osoba zaznaczyła 4;
- mam swoje pasje i zainteresowania?”
8 osób zaznaczyło 5; 1 osoba zaznaczyła 4

II część kwestionariusza:

Na pytanie/stwierdzenie:

- „Czy w trakcie zajęć realizowanych w ramach wspomagania odczułeś/odczułaś większe zaangażowanie w porównaniu z innymi swoimi zajęciami?”
8 osób zaznaczyło 5; 1 osoba zaznaczyła 4;
„W czym przejawiało się to zaangażowanie? Podaj przykład”.

Odpowiedzi:

- W częstotliwości dostosowania metod do tematyki zajęć, a także większego zainteresowania dzieci;
- Staralam się sprostać zainteresowaniom dzieci podczas pracy z nowymi metodami, uczniowie bardziej angażowali się w zajęcia, zajęcia rozbudziły większą ciekawość zarówno moją, jak i uczniów;
- Większe zaangażowanie i kreatywność dzieci przejawiały się poprzez różnorodną aktywność i własną koncepcję analizowanego problemu (np. „fotografowanie” bogów na Olimpie, graficzne przedstawienie folwarku szlacheckiego z wykorzystaniem prawdziwych roślin);

- Uczniowie proponowali różne koncepcje prac plastycznych, łączenie metod i materiałów o pozornie odmiennych fakturach;
- Rozwijanie wyobraźni twórczej dzieci, zdolność do zobaczenia w swoim umyśle tworzonego dzieła artystycznego, zanim zostanie ono wykonane.
- „Które z zaproponowanych zadań było dla ciebie najbardziej inspirujące? Dlaczego?”
Odpowiedzi: 8 razy wskazano gwiazdę pytań oraz mapę mentalną, 5 razy metodę SCAMPER; oraz prowokacje ze względu na wielorakość ich wykorzystania; 9 razy wskazano grę „Tabu” jako bardzo angażującą uczniów.
- „Podaj zalety i wady w realizacji zadań w ramach wspomagania (co najmniej jeden przykład)” – wyniki przedstawiono w tabeli poniżej.

Zalety	Wady, a może wyzwanie?
rozwijanie wyobraźni dzieci większe zaangażowanie w pracy kształtowanie umiejętności pracy w grupie wielość metod rozbudzanie wyobraźni, poszukiwanie oryginalnych rozwiązań cenne rady i wskazówki prowadzącego	poświęcenie sporej ilości czasu na przygotowanie, pracowitość niektóre zadania nie były dostatecznie dostosowane do każdej z grup wiekowych, poziomowi nauczania czy przedmiotu, ale w tym właśnie tkwiło wyzwanie, jak je dostosować; na tym polegała nasza kreatywność

- „Jakie odniosłeś/odniosłaś korzyści, uczestnicząc w tym przedsięwzięciu?”
Odpowiedzi:
 - **w sferze intelektualnej**, np. pogłębiłam wiedzę w sposób oryginalny, lepiej zapamiętuję, rozwijam twórczą wyobraźnię; ćwiczę pamięć, zdobywam nowe umiejętności w pracy na lekcji; rozwijam się poznawczo, kształtuję kreatywność, rozwijam u dzieci pasje twórcze, zdolności i takt; kształtuję i doskonalam umiejętności twórczej wyobraźni; zdobywam nowe umiejętności i wiedzę;
 - **w sferze emocjonalnej**, np. odnajduję w sobie zdolność odkrywania czegoś nowego, integruję środowisko klasowe; zwiększam poziom odwagi podczas rozwiązywania nowych, czasami trudnych zadań, wraz z uczniami uczę się wyrażać własne zdanie oraz odróżniać fakty od opinii;
 - **w sferze zadaniowej (warsztat pracy)**, np. doskonalam warsztat pracy; wprowadzam nowo poznane metody nauczania, formy pracy oraz techniki; rozumiem, na czym polega trening kreatywności, zwłaszcza rozwijanie myślenia konferencyjnego i dywergencyjnego.
- „Czy możesz stwierdzić, że pomogłeś/pomogłaś uczniom w kształtowaniu właściwej samooceny i poczucia własnej wartości? Jeśli tak, to co o tym świadczy?”

Odpowiedzi:

Dzieci są bardziej zaangażowane na tych zajęciach, wykazują się większą samodzielnością, lepiej pamiętają i bardziej się koncentrują oraz uruchamiają własną twórczość i kreatywność („zrobienie czegoś z niczego”).

Jak wynika z ankiet przeprowadzonych wśród uczniów i nauczycieli wspomaganie w zakresie kształtowania postaw kreatywnych przyniosło oczekiwany efekt. Podnoszenie kompetencji nauczycieli w zakresie pedagogiki zdolności oraz stosowanie strategii, metod i technik twórczych to przyszłość dla polskiej edukacji. Zawsze warto pamiętać, że tylko ludzie twórczy zmieniają rzeczywistość, ponieważ **„widzą więcej, wiedzą więcej, pamiętają więcej”** (Geoff Colvin).

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00, fax 22 345 37 70
e-mail: sekretariat@ore.edu.pl

www.ore.edu.pl

